

Egebæk-Hviding

Egebæk-Hvidings historie er knyttet til to små bydannelser, der i dag opfattes som en helhed, men som tidligere har været to selvstændige grænsebyer – nemlig Egebæk i Danmark og Hviding, der mellem 1864 og frem til Genforeningen i 1920 hørte til Tyskland. I 1887 blev banen Ribe-Tønder anlagt, og i de to grænsebyer blev der opført et langstrakt stationsanlæg i tidens historicistiske stil.

Den gamle stationsbebyggelse udgør stadig et ualmindelig homogent og sammenhængende anlæg, som i høj grad er karaktergivende for byen. Det funktionsbestemte anlæg består af en lang sammenhængende hovedfløj, der ligger ud til jernbanen. Foran det langsgående hovedhus ligger en række bygninger i forskellige volumener og udtryk. De er alle opført i et fælles formsprog og en arkitektur knyttet til hovedhuset. De har alle fine variationer, der afspejler såvel de forskellige bygningers funktion, som deres placering i det indbyrdes hierarki. De forskelligartede bygninger udgør

Forløbet langs Ribevejs vestside består primært af lave, fritliggende enfamiliehuse med store frontviste samt enkelte huse i to etager. De enkelte huse er opført som variationer over samme tema.

en klart defineret og samlet struktur, der bindes sammen til en helhed ved en konsekvent materialeholdning samt af udformningen af detaljer m.m. Stationsbebyggelsen afgrænses af den karaktergivende beplantning langs jernbanen.

Den gamle stationsbebyggelse udgør et ualmindelig homogent og sammenhængende anlæg. I den langstrakte hovedfløj er to markante hovedpartier, der begge er markeret med centralt placeret midterparti med et fremhævet indgangsparti.

Ved Genforeningen i 1920 blev det store stationsanlæg overflødig. Bygningerne blev konverteret til psykiatrisk hospital, og en ny station blev opført syd for byen.

Over for det gamle stationsanlæg ligger et mindre bebyggelsesforløb fra begyndelsen af 1900-tallet med en række tidstypiske og velproportionerede gadehuse, der er opført som variationer over samme tema.

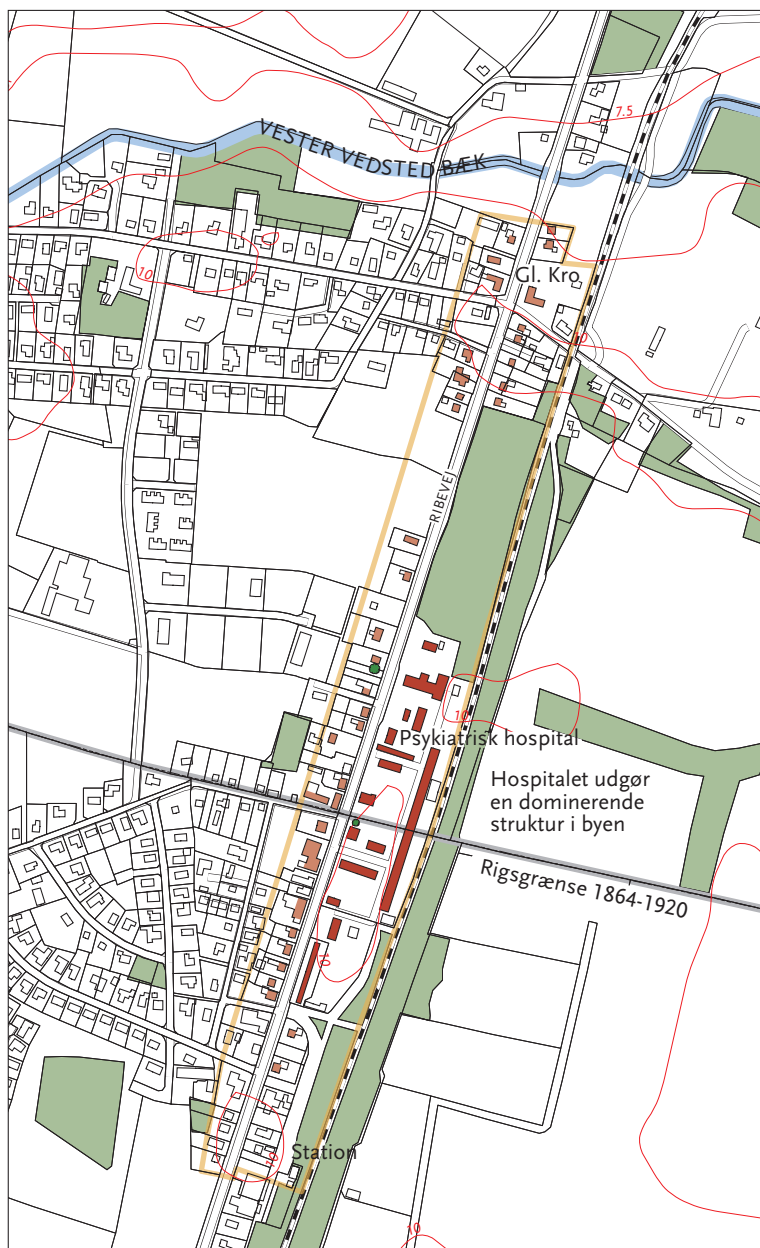
Sårbarhed og anbefalinger

Det helstøbte hospitalsanlæg er sårbart over for udskiftning af originale bygningsdele eller nye tilføjelser og tilbygninger, der ikke er opført i overensstemmelse med de eksisterende kvaliteter. Den karaktergivende "stationsbybebyggelse" langs Ribevej er ligeledes sårbar over for yderligere udskiftninger af tage, vinduer og døre samt af ændringer fra blank mur til pudset eller vandskuret murværk.

Ved kommende istandsættelser må det anbefales at anvende skifer og teglsten af samme type og kvalitet som hidtil. Det samme princip gælder ved istandsættelse af det karakteristiske og fint forarbejdede træværk ved spær- og bjælkender samt vindskeder m.m. I anlægget er bevaret et stort antal originale vinduer, der ligeledes udgør en væsentlig del af anlæggets bevaringsværdier, som bør sikres ved kommende istandsættelser.

Selv om de enkelte huse langs Ribevej i nogen grad er præget af nyere ombygninger og ændringer, kan man fortsat styrke bebyggelsens kvaliteter.

I den nordlige del af bebyggelsen er beplantningen rumdannende og danner en god "væg" i byrummet, som det er vigtigt at fastholde.

Egebæk-Hviding 1:10.000

Råhede

Råhede ligger i et klart geografisk skel mellem gest og marsk. Dette opleves særligt i den vestlige del af byen, hvorfra der er et betagende udsyn over de vidtstrakte marskområder samt mod den fritliggende Hviding Kirke, der ligger hævet på bakkerne sydvest for landsbyen.

Byen er en vejkllyngeby, og den ældre struktur opleves tydeligt i byen, hvor et stort antal af de ældre gårde stadig ligger på de ældre placeringer langs det forgrenede vejnet, om end gårdene i dag er noget ombyggede. I tiden efter 1900 har byen udviklet sig inden for den ældre landsbys område med en

række villaprægede enkelthuse, der danner en lille, sluttet struktur i "midtby".

Landsbyen Råhede har en velbevaret struktur, der er karakteriseret af en tæt sammenhæng med det omkringliggende landskab. Byen har i særlig grad bevaret sin afgrænsning til det åbne land, og det er stadig den gamle gårdkrans, som omslutter landsbydannelsen. Strukturelt udgør gårdbebyggelsen en velbevaret helhed, og gårdene ligger alle i en velbevaret og klar sammenhæng med det omkringliggende landskab. Flere af gårdene er stadig aktive landbrug, der er tilpassede nyere produktionsformer med større lader, udlænger m.m., og de store produktionsbygninger præger oplevelsen af byen.

Råhede 1:10.000

Råhede ligger i en velbevaret sammenhæng med det omkringliggende landskab. Fra Enderup Møllevej er der vidt udsyn over marsken.

Produktionsbygningerne er knyttede til de gamle gårdanlæg og har ikke slået den eksisterende struktur i stykker, som det ellers ofte ses.

Sårbarhed og anbefalinger

Landsbyen er særlig sårbar over for eventuelle byudvidelser, bygninger eller beplantning, der slører byens sammenhæng med det åbne landskab. Dette gælder særligt i den vestlige del af landsbyen ud mod de vidtstrakte marskområder.

Man bør fastholde denne fine sammenhæng og således friholde overgangen mellem den eksisterende landsbybebyggelse og landskabet ved henholdsvis Enderup Møllevej og Hviding Kirkevej.

Ved opførelse af eventuelle nye bygninger til landbrugsproduktion bør man følge landsbyens eksisterende skala og bebyggelsesstruktur.

De eksisterende gårdanlæg bør bevares i deres helhed med stuehus, udlænger og grønne gårdtofter,

og de bygninger, der har bevaret deres originale præg, bør man fortsat værne om.

Gårdanlægget på Hvidingvej 9 i Råhede udgør en samlet helhed, der danner en fin overgang til det omkringliggende landskab. Stuehuset er opført 1895.

Brøns

Landsbyen Brøns ligger smukt på en sydvendt skråning ud til en lille ådal, hvor igennem Brøns Å har sit løb. Det lave land omkring åen fortsætter med vidtstrakte marskarealer vest for byen.

Landsbyens karakteristiske kirke ligger hævet på ådalens sydlige skråning, og det markante blytækkede tårn kendetegner landsbyen vidt omkring i det åbne landskab.

Landsbyen er en vejklungeby, og det ældre bebyggelsesmønster, hvor gårde og huse lå grupperet omkring et slynget og forgrenet vejnet, kan stadig aflæses i den nuværende struktur. De ældre vejforløb opleves i dag tydeligst i den vestlige del af byen, hvor de ældre gårde langs Digevejs sydside danner et fint sammenhængende forløb. Øst for den ældre landsbydannelse løber jernbanen, der blev anlagt i 1887. Den gamle landsbydannelse og jernbanestationen

Brøns er kendetegnet ved den smukt beliggende kirke, på en sydvendt skråning ned mod Brøns Å. Bag beplantningen anes den lille tagrytter, der er et markant fikspunkt, når man ankommer til byen fra syd.

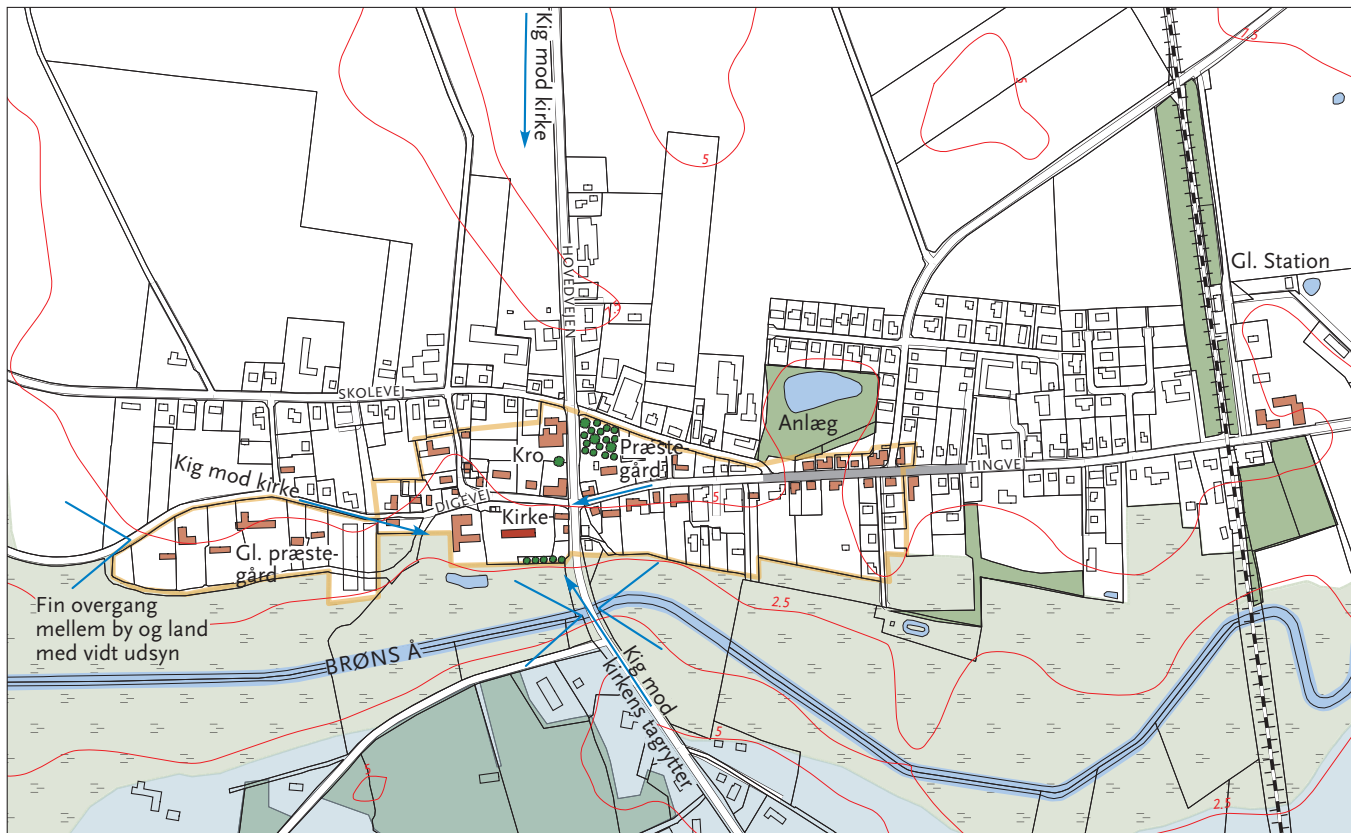
Brøns. Opmålt 1925-38. Landsbyen har bevaret sine hovedtræk til i dag.

er forbundet via Tingvej, hvor der er tilløb til en lille bydannelse med villaprægede stationsbyhuse samt et anlæg med park, sø og mindesten.

Brøns udgør en velbevaret helhed, hvor man stadig kan aflæse den ældre landsbystruktur. Byen rummer tillige flere velbevarede enkeltbygninger, der både knytter sig til den ældre gårdbebyggelse og til den nyere bydannelse fra begyndelsen af forrige århundredskifte. Flere af byens ældre huse er dog præget af ombygninger, ændringer og udskiftninger af originale bygningsdele som vinduer og døre, hvilket præger oplevelsen af byen. Særligt velbevaret er landsbyens sammenhæng med og afgrænsning af Brøns Å og ådalen syd for byen. Dette sløres dog noget af de nyere haller i den østlige del af byen. Hallerne bryder med landsbyens struktur.

Sårbarhed og anbefalinger

Brøns har sin særlige kvalitet i beliggenheden ved ådalen samt i afgrænsningen til det åbne land. Landsbyen er derfor særlig sårbar over for bebyg-

Brøns 1:10.000

gelse eller beplantning, der slører bebyggelsens afgrænsning og overgang til ådalen og til marskarealerne mod vest.

Selve ådalen bør fortsat friholdes for bebyggelse samt for høj og/eller tæt beplantning, således at det langstrakte kig ud ad byen, der er en af byens kvaliteter, ikke svækkes.

Den smukke afgrænsning mellem Digevej og det åbne flade landskab vest for byen bør friholdes for bebyggelse.

Man bør særligt værne om bebyggelsesmiljøet omkring kirken og forløbet af gårde, der ligger langs Digevej. Landsbykarakteren kan styrkes yderligere ved at sikre, at bebyggelsens særlige træk fastholdes eller genskabes. Dette gælder blandt andet tagformer, tagbelægninger, overfladebehandling, vinduer, døre m.m. Forløbet langs den gennemgående hovedvej er karaktergivende for oplevelsen af byen, og samspillet mellem kroen, den tidligere købmandsforretning og de to længehuse ved vejsammenskæringen rummer potentiale til, at byrummet og forløbet kan styrkes.

Juvre

Landsbyen Juvre ligger i et åbent og fladt landskab på vadehavsøen Rømø. Juvre ligger i et nord-syd gående forløb langs øens østside, hvor klitlandskabet møder marsken. Nordøst for landsbyen er vidtstrakte strandenge, der omkranses af det karakteristiske Juvre Dige. Gårdene ligger i en åben struktur, der lader mark og marskenge komme ind i landsbyen, og byprofilen er domineret af de tækkede tage.

Landsbyen er en vejklungeby, hvor den ældre gård- og husbebyggelse ligger grupperet langs et forgrenet vejnet, og den oprindelige struktur kan stadig aflæses i landsbyen.

Bebyggelsen er domineret af de typiske Rømøgårde, der hovedsageligt er opført gennem 1700- og 1800-tallet, hvor øens sømænd bragte velstand til øen ved at tjene på udenlandske hvalfangerbåde. Hegnet ved Juvrevej 82, der er lavet af hvalknogler i 1772, for-

Bebyggelsen i Juvre ligger i tæt sammenhæng med det åbne landskab omkring landsbyen.

tæller ligeledes om denne periode. De karakteristiske ældre gårde er opført i det for egnen karakteristiske murværk med tækkede halv- eller trekvartvalmede tage. Særligt karakteristisk for Rømø er de rigt udsmykkede indgangspartier med de halvrunde arkengab over døren.

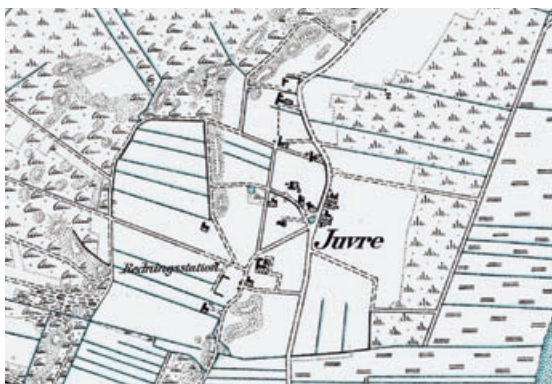
Juvre har bevaret en meget fin sammenhæng mellem det flade åbne og vidtstrakte landskab og landsbyens åbne bebyggelsesstruktur. Flere af de ældre gårde og huse er velbevarede, men mange af de ældre bygninger er i dag prægede af større ombygninger og udskiftning af vinduer og døre. Som helhed er byen præget af mange nye store lader og bygninger til landbrugsproduktion.

Sårbarhed og anbefalinger

Landsbyens mest iøjnefaldende kvalitet er den åbne bebyggelsesstruktur, der lader fener med mark og marskenge komme ind i byen. Byen er særlig sårbar over for bebyggelse eller tæt beplantning, der slører denne sammenhæng. Endelig er de enkelte bygninger sårbare over for ændringer i de karaktergivende bygningsdele, som arkengab og originale vinduer og døre.

Vestervej 53 i Juvre er prydet af en af de rigt udsmykkede indgangspartier, der er typisk for Rømø. Den tofløjede hoveddør er flankeret af kalkede pilastre, der gennembrudes af de to typiske smedede murankre. Over døren ses den typiske halvrunde arkengab.

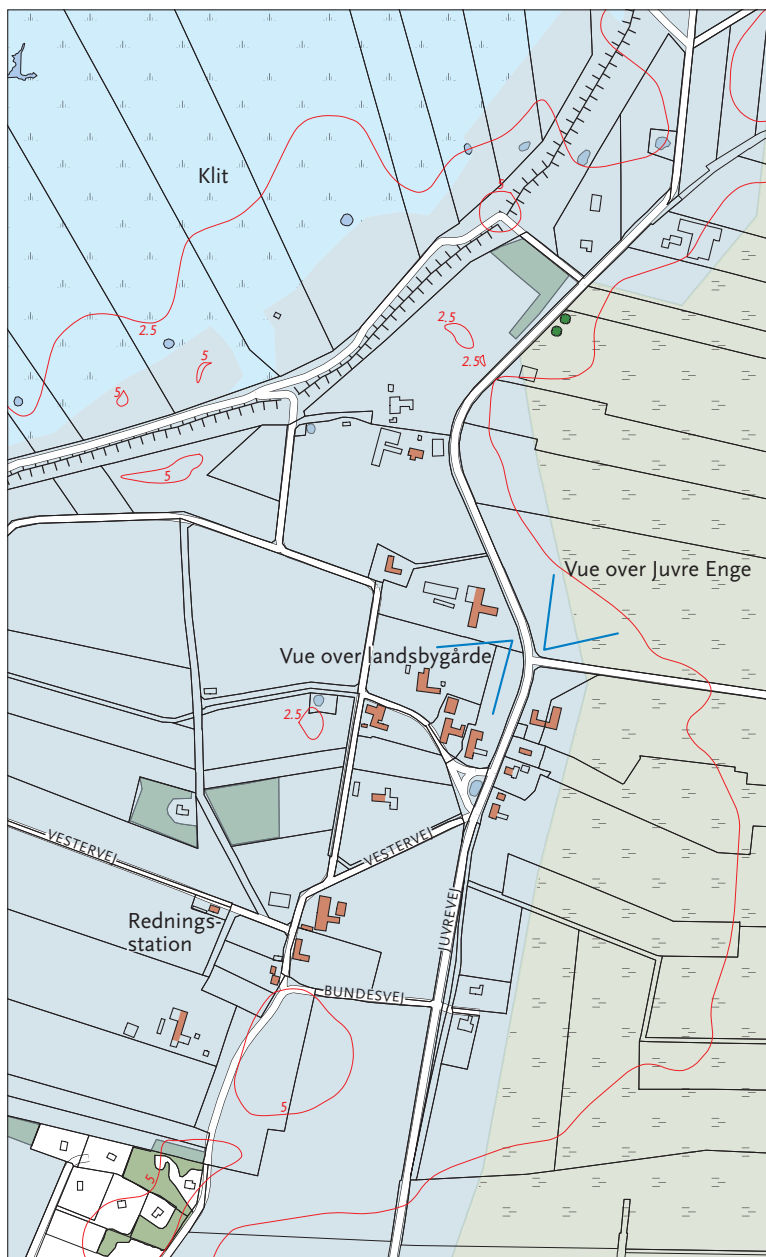
Juvre. Opmålt 1925-38. Byen har stadig en fin sammenhæng med klit og marsk.

Ved eventuel opførelse af nye landbrugsbygninger bør man være opmærksom på skalaforholdene i den ældre landsbydannelse. Juvres særlige sammenhæng med landskabet, hvor de åbne arealer op til landsbyen opleves som en sammenhængende flade, er også vigtig at fastholde.

Den ældre gård- og husbebyggelse bør fortsat tækkes. Man bør undgå kviste i tagfladerne samt undgå nyere tagbelægninger, der er fremmede for den traditionelle byggeskik. Nyere lader og produktionsbygninger bør dækkes med pandeplader eller eternit, og man bør her undgå nyere produkter, som teglimiterende stålplader eller lignende.

De karakteristiske facader, der er opført i blank mur, bør ikke pudses, males eller lignende, men fastholdes i deres nuværende udtryk.

Det er vigtigt, at den ældre gård- og husbebyggelse vedligeholdes og istandsættes efter fælles overordnede retningslinier, der sikrer, at bygningernes særlige karakteristika bevares. Man bør fremover være om de få originale vinduer og døre.

Juvre 1:10.000

Mjolden

Mjolden ligger i et tydeligt landskabeligt skel i overgangen mellem geest og marsk. De særlige terrænforhold og den lave placering i forhold til marsken afspejles i den ældre gårdbebyggelses placering på en geest-knold, der har sikret bebyggelsen under

Mjolden 1:10.000

stormflod, og når vandet stod højt i marsken. Kirken med det markante blytækkede tårn, der ligger i den sydlige del af byen, kendetegner byens profil vidt omkring i det flade marsklandskab. Inde i landsbyen er der mange fine kig mod kirken, der ligger ud til den store åbne grønning i byens midte, som både er opdyrket og græsningsareal.

Den oprindelige betydning af bynavnet er “hvad der hører til sandet” eller “den faste grusede undergrund”, hvilket giver mening i forhold til landsbyens placering på geest-randen. Landsbyen er en slynget vejby, hvor den ældre gård- og husbebyggelse ligger placeret langs et slynget og terrænbestemt vejforløb. Den middelalderlige struktur præger stadig landsbyen og opleves tydeligt langs den slyngede Præstegårdsvej, der er landsbyens bygade. I sidste halvdel af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet har landsbyen udviklet sig mod nord med et lille selvstændigt byudviklingsområde.

Den karaktergivende bebyggelse ligger langs Præstegårdsvej, der i et stort slyng omkranser den åbne grønning i landsbyens midte. Gårdbebyggelsen langs den gamle bygade består for størstedelen af de karakteristiske egnstypiske gårde og er præget af det dybrøde murværk og de tækkede halv- og trekvart-valmede tage.

Mjolden har en usædvanlig velbevaret struktur, der er opstået i tæt sammenhæng med det omkringliggende flade landskab. Det slyngede vejforløb og den store åbne grønning udgør sammen med bebyggelsen på geest-knolden en unik helhed med stor kulturhistorisk, landskabelig og arkitektonisk værdi.

Den store åbne grønning i landsbyens midte er delvis bebygget med nyere haller til landbrugsproduktion, der bryder med den eksisterende skala.

Præstegårdsvej 31 er opført i 1872. Den velbevarede og typiske egnsbyggeskik i kombination med en høj beliggenhed danner en sjælden velbevaret helhed.

De fleste af de ældre gårde har bevaret deres tagform og facaderne i de typiske røde tegl, men bebyggelsen er præget af nye vinduer og døre.

Sårbarhed og anbefalinger

Mjolden er sårbar over for bebyggelse eller beplantning, der svækker landsbyens meget fine sammenhæng med det specielle landskab. Dette gælder båd-

Mjoldens placering i landskabet 1925-38 er stort set uændret frem til i dag.

Mjolden Kirke ligger højt i terrænet, og tårnet kendetegner landsbyen vidt omkring i det åbne landskab.

de i forhold til de grønne arealer i byens midte og i forhold til landskabet syd og vest for byen. De karakteristiske terrænforskelle, der udgør en af byens væsentligste kvaliteter, er ligeledes sårbare over for ændringer.

Byens kvaliteter bør sikres gennem bevarende lokalplanlægning og rådgivning.

Den åbne grønning i byens midte bør absolut friholdes for yderligere bebyggelse eller beplantning og bør fortsat bestå af lavt plantedække.

Det sammenhængende forløb af gårde, som er placerede på højere liggende terræn langs Præstegårdsvej, bør fortsat behandles som en helhed – også hvad angår vedligeholdelsen og istandsættelsen af de enkelte bygninger.

Vesterende Ballum

Vesterende Ballum ligger i et landskabeligt skel, hvor den nordlige kant af Hjørpsted Bakke møder Ballummarsken. Placeringen understreges af et fint bebyggelsesforløb, der ligger lige på kanten til marsken.

Landsbyens profil er kendetegnet af kirken og kirketårnet, der ses vidt omkring i det åbne landskab. Nord og vest for landsbyen er en meget fin udsigt over Vadehavet og Ballummarsken.

Vesterende Ballum er en slynget vejby, og den oprindelige struktur kan stadig aflæses tydeligt i landsbyen, der er præget af den ældre gård- og husbebyggelse, som ligger langs det slyngede og terrænbestemte vejnet.

Særligt kendetegnende for Vesterende Ballum er det

helt unikke bebyggelsesmiljø omkring kirken, hvor de velbevarede småhuse ligger tæt op af eller udgør en del af kirkegårdsdiget. Den karaktergivende husbebyggelse ligger med "ryggen" ind mod kirken og med facaden ud mod det enkle slyngede vejforløb omkring kirken. Husbebyggelsen er præget af de traditionelle arkengab over dørene og af de stejle halvvalmede og delvis tækkede tage, og sammen med kirken og kirkegårdsdiget danner bebyggelsen en rig og varieret helhed.

Vesterende Ballum udgør en meget velbevaret helhed, der har en særdeles fin sammenhæng med det omkringliggende marsklandskab. Såvel den gamle vejstruktur og det gamle bebyggelsesmønster er bevaret, og byen er uden nyere byudviklingsområder, der slører eller forringer den eksisterende struktur. De ældre bygningers facader og tagform er for størstedelen bevaret, men mange vinduer, døre m.m. er

Kirken og kirkegårdsdiget ligger i en enestående sammenhæng med den enkle og kultiverede husbebyggelse og det dyrkede land omkring landsbyen.

udskiftede med produkter, der ikke understøtter de øvrige kvaliteter.

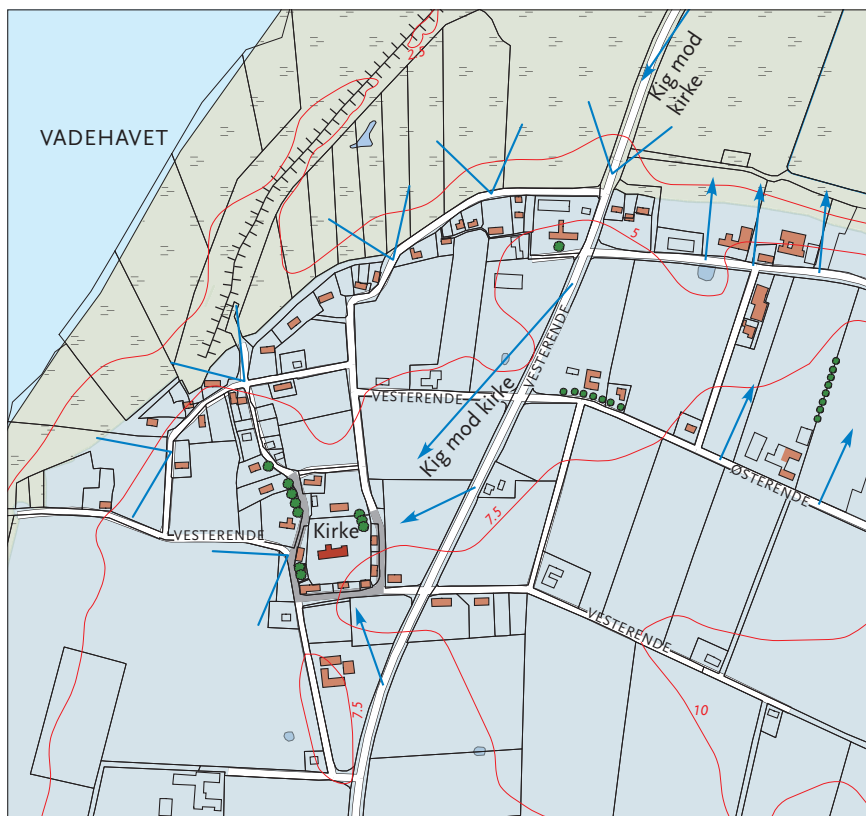
Sårbarhed og anbefalinger

Placeringen i overgangen mellem geest og marsk samt det værdifulde bebyggelsesforløb omkring kirken er de mest iøjnefaldende kvaliteter, og det er også her, at byen er mest sårbar. Samspillet mellem bebyggelsen og landskabet er sårbart over for tæt beplantning eller bebyggelse, der bryder med den eksisterende struktur og skala. Helheden er også sårbar over for indgreb, der forringer de enkelte bygningers bevaringsværdier, herunder for ændring eller fjernelse af originale bygningsdele som vinduer og døre, og på lang sigt vil en forringelse af bygningsdele og byggematerialer kunne svække landsbyens bevaringsværdi betydeligt.

Det er væsentligt at fastholde og sikre bebyggelsens unikke afgrænsning mod marsken og Vadehavet og friholde dette område for byudvikling. Det samme gælder området omkring kirken, hvor man bør fastholde den værdifulde struktur med bebyggelsen, der omkranser kirken. Såvel randbebyggelsen mod marsken og bebyggelsen omkring kirken er meget sårbar over for ændringer, som f.eks. tæt beplantning, der lukker for de langstrakte kig, ændring af de enkle og terrænbestemte vejforløb og opførelse af nye bygninger, som i skala og materialeholdning ikke modsvarer den ældre landsbybebyggelse.

Den unikke byprofil, der domineres af den højt beliggende kirke, er ligeledes væsentlig at fastholde, og man bør derfor søge at undgå nye store siloer, høje bygninger eller anlæg, der bryder den eksisterende skala.

Gennem lokalplanlægning bør man sikre, at landsbyens kvaliteter fastholdes og styrkes.

Vesterende Ballum 1:10.000

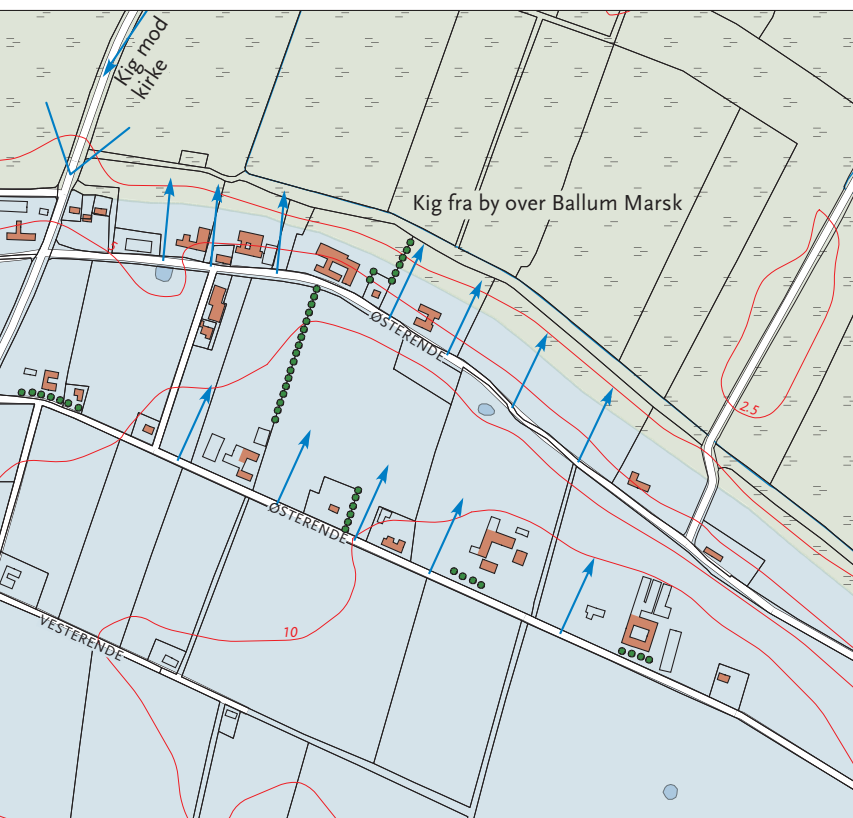

Det tidligere missionshus er opført som tinghus for Ballum Birk i 1788.

Østerende Ballum

Østerende Ballum ligger i et markant geografisk skel på den nordligste del af Hjørpsted Bakkeø, hvor geesten møder marsken. Den landskabelige placering dominerer oplevelsen af landsbyen, hvor gårdbebyggelsen er placeret i et regelmæssigt forløb, der nøje følger den landskabelige afgrænsning.

Østerende Ballum er en slynget vejby, og det velbevarede, let slyngede, terrænbestemte vejforløb opleves tydeligt langs den nordlige afvejene.

Østerende Ballum 1:10.000

Den åbne bebyggelsesstruktur giver mulighed for en række fine kig ud over Ballummarsken, og her opleves landsbyens placering på geest-randen tydeligt.

Den karaktergivende gårdbebyggelse ligger langs to øst-vest gående veje, der begge hedder Østerende. Den nordre vej løber tæt ved overgangen til marsken, og den søndre løber højere oppe på skråningen. Imellem de to vejforløb er dyrkede marker.

Landsbyen er kendetegnet af de store gårdanlæg, der ligger i et regelmæssigt forløb med stuehusene placeret solret, langs nordsiden af de to vejforløb. Gårdbebyggelsen ligger i et åbent og spredt forløb, der lader det dyrkede land komme helt ind i landsbyen og åbner op for en række smukke landskabelige kig ud over Ballummarsken. Bebyggelsen er dels præget af gårdanlæg fra 1800-tallet, som er opført i blank mur i røde tegl, samt af anlæg fra begyndelsen af 1900-tallet, hvoraf nogle har let præg af Bedre Byggeskik.

Østerende Ballum udgør en velbevaret landsbybebyggelse. De ældre vejforløb er bevarede, ligesom den karakteristiske bebyggelsesstruktur er bevaret

Klægager, Østerende 13, er en af de mest bemærkelsesværdige gårde i Østerende Ballum. Den velbevarede facade mod Østerende danner sammen med den for egnen typiske række af klippe træer en fin helhed. Gården er opført i 1857.

Østerende Ballum. Byens særlige placering, hvor geesten møder marsken, er fortsat bevaret. Kortet er opmålt i 1925-38.

uden nyere byudvikling. Den meget fine sammenhæng mellem bebyggelsen, der ligger på geestranden, og de åbne marskarealer er også bevaret. De fleste af de ældre bygninger har bevaret deres hoved- og tagform, men tagbelægninger, vinduer, døre m.m. er udskiftede på flere af bygningerne.

Sårbarhed og anbefalinger

Bebyggelsens særlige beliggenhed på kanten til marsken udgør et usædvanligt værdifuldt træk, og byen er dermed sårbar over for ændringer, der bryder med eller forringer denne kvalitet. Byprofilen, der sammen med kirken i Vesterende Ballum kendetegner byen vidt omkring i landskabet, er sårbar over for opførelse af siloer eller andre høje bygninger.

De karakteristiske kig mod nord over marsken er ligeledes en markant kvalitet, der ikke bør sløres af beplantning eller massiv bebyggelse.

De øst-vestvendte stuehuse og de ældre produktions-

bygninger udgør en velbevaret helhed, der ligeledes er sårbar over for indgreb – både hvad angår nedrivning af udlænger som fjernelse af originale bygningsdele.

Man bør sikre den eksisterende vej- og bebyggelsesstruktur og fastholde den enestående sammenhæng med landskabet. Eventuelle nye bygninger bør følge det eksisterende bebyggelsesmønster, så de karakteristiske landskabelige kig ud af byen fastholdes. Udsynet over marsken ud fra byen bør fastholdes, og man bør friholde de åbne marker m.m. for tæt og høj beplantning, der blokerer for udsynet fra byen.

Man bør sikre bevaringsværdierne i de mange værdifulde bygninger, både stuehuse og udlænger, samt fastholde og sikre, at nye bygningsdele ikke forringer bevaringsværdierne.

Bådsbøl-Ballum

Bådsbøl-Ballum ligger på “ryggen” af den nordlige del af Hjerpsted Bakkeø i et terræn, der skrâner svagt mod marsken og kysten mod vest. Hvor landsbyen møder det åbne land mod nordvest, er et smukt kig mod Ballum Kirke, der ligger nord for byen, samt mod Vadehavet.

Landsbyen er en vejklungeby, hvor den ældre gård- og husbebyggelse ligger omkring et let forgrenet vejnet. Den ældre bydannelse opleves primært i den vestlige del af landsbyen, hvor der er bevaret en fin sammenhæng mellem den ældre bebyggelse og det

omkringliggende landskab. I området øst for Kystvej, ved Gaden og Slippevej oplever man også den ældre bydannelse.

Landsbyen Bådsbøl-Ballum er i dag præget af to markante strukturer, dels den gamle gård- og husbebyggelse, og dels den nyere bydannelse fra tiden omkring 1900. Den nyere bydannelse fra tiden omkring 1900 dominerer særligt i vejkrydset mellem Kystvej, Strandvej og Byvej med bl.a. det velbevarede andelsmejeri, der er oprettet i 1901.

Bådsbøl-Ballum har bevaret sin overordnede struktur med de ældre vejforløb og flere fine enkeltbyg-

Bådsbøl-Ballum
1:10.000

ninger. Den nyere byudvikling, der har fundet sted både i den ældre bydannelse og i områderne syd for byen, præger i nogen grad oplevelsen af byen.

Flere af de ældre gårde og huse i landsbyen er opført i det egnstypiske røde murværk og er prydede af de karakteristiske gavlkviste og murankre, som kendetegner egnens byggeskik. Gårdbebyggelsens tagform og murværk er i reglen bevaret, hvorimod døre og vinduer ofte er udskiftede til nye typer, der i kvalitet og udtryk ikke modsvarer de fint proportionerede landhuse.

Sårbarhed og anbefalinger

Den særlige landskabelige placering og udsigten til Vadehavet i den vestlige del af byen er en af byens særlige kvaliteter, som man fortsat bør værne om. Som helhed er byen sårbar over for yderligere fortætning med nyere parcelhuse. Den ældre gårdbebyggelse er sårbar over for forringende udskiftninger af karaktergivende, originale bygningsdele, som vinduer og døre, ligesom bebyggelsen er følsom over for ændringer af de traditionelle tagmaterialer.

Ved kommende planlægningsopgaver i Bådsbøl-Ballum skal man være opmærksom på byens to forskelligartede strukturer, og man bør fastholde forskelligheden mellem den langsgående Byvej mellem Bådsbøl og Husum og det forgrenede vejnet omkring henholdsvis Slippevej og Strandvej. Landsbyens afgrænsning mod vest er også en kvalitet, der bør sikres og friholdes for nyere bebyggelse eller tæt beplantning.

Den velbevarede og egnstypiske gård- og husbebyggelse kan styrkes ved, at der stilles præcise krav og gives vejledning til kommende istandsættelsesarbejder omkring tag, facader, vinduer og døre.

Det tidligere andelsmejeri, der ligger ved den gennemgående Kystvej, udgør en velbevaret helhed. Bygningen mangler i dag skorstenen, men udgør ellers et tidstypisk og velbevaret kompleks med en særlig fin detaljering af murværk.

Den centrale rumdannelse ved mejeriet ved Kystvej kan styrkes væsentligt ved en bearbejdning af det nyere dominerende byggeri over for mejeriet, der ikke lever op til byens øvrige arkitektoniske kvaliteter.

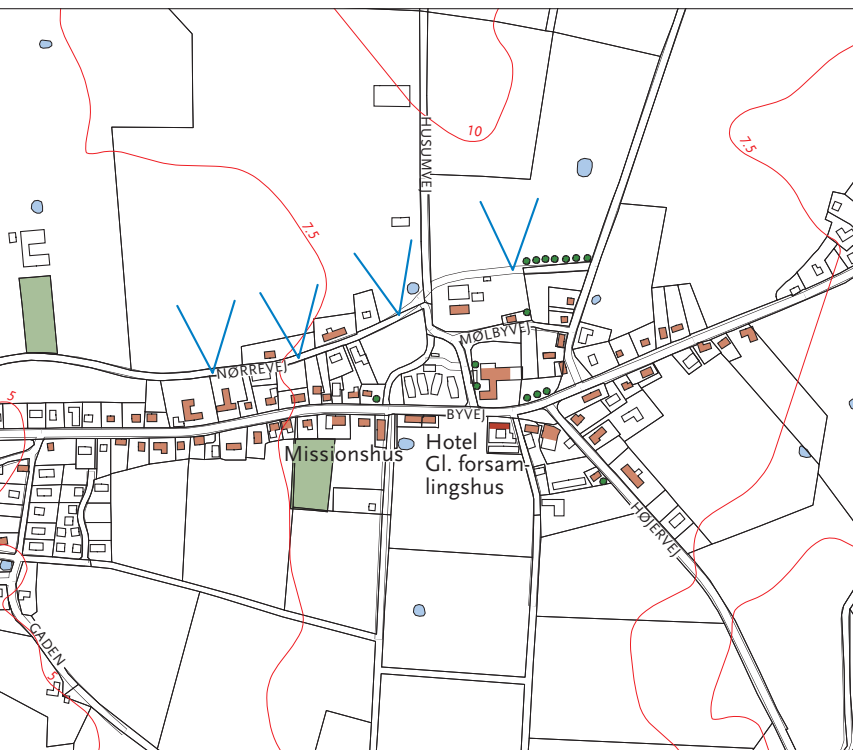

I Bådsbøl-Ballum er bevaret flere af de egnstypiske gårde. Gården her bidrager sammen med den typiske række af klippede træer til oplevelsen af landsbyen. Strandvej 2, opført 1860.

Husum-Ballum

Husum-Ballum ligger højt placeret på Hjerpsted Bakke øst for Bådsbøl-Ballum, og særligt den østlige del af landsbyen er præget af fine overgange mellem bebyggelse og landskab, med smukke landskabelige kig ud over det dyrkede land omkring byen.

Landsbyen er en vejkylngeby, hvor den ældre gård- og husbebyggelse lå samlet langs et let forgrenet vejnet. Denne struktur kan stadig aflæses i byen, og det gamle vejforløb og landsbykarakteren opleves i dag tydeligst i områder ved Mølbyvej og Husumvej.

Husum-Ballum 1:10.000

I begyndelsen af 1900-tallet har landsbyen udviklet sig langs Byvej, der i dag har karakter af hovedgade, med enkelte forretninger, villaprægede gadehuse og ikke mindst det fine forsamlingshus fra 1911. Fra denne periode stammer også den tidligere skole på Højervej og missionshuset.

Landsbyens centrale rumdannelse sker ved vejkrydset i byens østlige ende, hvor det tidligere forsamlingshus, købmand og en af de velbevarede gårde danner en fin helhed.

Husum-Ballum har en velbevaret struktur og rummer desuden flere bevaringsværdige enkeltbygninger. I landsbyen er bevaret flere af de ældre egnstypiske gårde og huse, der knytter sig til den ældre landsbydannelse, ligesom der i landsbyen findes flere fine bygninger i Bedre Byggeskik. Bygningerne har bevaret deres overordnede karakter i tag og facader, men flere er prægede af udskiftning af betydningsfulde bygningsdele som vinduer og døre.

Langs den gennemgående Byvej ligger flere af de ældre gårde og huse, der knytter sig til den oprindelige landsby. De velbevarede og egnstypiske huse bidrager positivt til oplevelsen af byen. Byvej 58 er opført 1857.

Det tidligere forsamlingshus er opført i 1911. Bygningen har en fin afbalanceret facade, hvor de forskellige bygningsdele – kvist, karnap og de fremhævede indgangspartier, danner en velproportioneret, helstøbt og varieret helhed, der er præget af strømningerne fra hjemstavnstil og Bedre Byggeskik. De nyere tilbygninger svækker det ellers helstøbte anlæg noget, men anlægget er som helhed karaktergivende for byen.

Sårbarhed og anbefalinger

Byens særlige kvalitet ligger primært i den høje koncentration af bevaringsværdige enkeltbygninger, der er karaktergivende for landsbyen. Bebyggelsen er sårbar over for forringende udskiftninger af karaktergivende bygningsdele som vinduer og døre, ligesom bebyggelsen er følsom over for ændringer af facader og tag.

Man bør fremover søge at fastholde og understøtte landsbykarakteren omkring Mølbyvej, Husumvej og Nørrevej, bl.a. gennem at friholde landskabet nord for Husumvej og Nørrevej for bebyggelse og beplantning, og gennem at fastholde den enkle karakter, der præger byens veje, belægninger og belysning.

Det bør sikres, at kvalitetene i landsbyens bebyggelse fortsat fastholdes og styrkes. Man bør derfor tilstræbe, at de for området karakteristiske huse i blank mur bevares, at bygningernes tagformer ikke ændres, samt at der ikke anvendes byggematerialer, der er fremmede for egnen, som f.eks. sortglaseret tegl. Endvidere bør man sikre, at bevaringsværdierne så vidt muligt fastholdes – eller reetableres – ved kommende ændringer af bygningsdele som vinduer, døre m.m.

Byens centrale rumdannelse omkring forsamlingshuset kan styrkes yderligere gennem en arkitektonisk bearbejdning af pladsen foran bygningen, så denne modsvarer bygningens kvaliteter.

Hjerpsted

Hjerpsted ligger højt placeret på Hjerpsted Bakkeø, der er et af de få steder langs Vadehavet, hvor kysten ikke afgrænses af et dige, og landsbyen er derfor præget af ekstraordinært mange fine kig ud over Vadehavet. Hjerpsted Kirke, der ligger frit vest for byen, kendetegner landsbyen vidt omkring i det åbne landskab.

Ordet "Hjarp" har betydningen "ujævnhed" eller "høj". Navnet Hjerpsted betyder dermed "højen med ujævnheden". Navnet giver en god beskrivelse af den landskabelige placering af landsbyen, der ligger langs det højeste koteforløb omkranset af gravhøje både mod nord og syd.

Landsbyen er en vejklungeby, der er karakteriseret af et grenet net af veje, i hvis "masker" gårde og huse er placeret. Flere steder er bevaret lave render og diger mellem haverne – såkaldte kålgårdsrender og -kanaler.

Bebyggelsen i Hjerpsted består for langt størstedelen af de egnstypiske huse og gårde, der er opført i det særlige varierede røde murværk, som er karakteristisk for området. Som det er typisk for egnen, er indgangspartierne markerede med arkengab, og mange af de halvvalmede tage er tækkede med rør. Alle beboelsehuse i Hjerpsted ligger solret, og de mange øst-vest vendte huse, der er opført som variationer over samme tema, giver Hjerpsted et usædvanligt helstøbt præg.

Særligt kendetegnende for Hjerpsted er det store antal velbevarede huse og gårde, der har bevaret deres placering inde i landsbyen, samt bebyggelsens klare og veldefinerede afgrænsning til det dyrkede land omkring landsbyen.

Den slyngede og grusbelagte Syrenvej i Nørrebyen danner et fint og helstøbt forløb sammen med den velbevarede og egnstypiske bebyggelse.

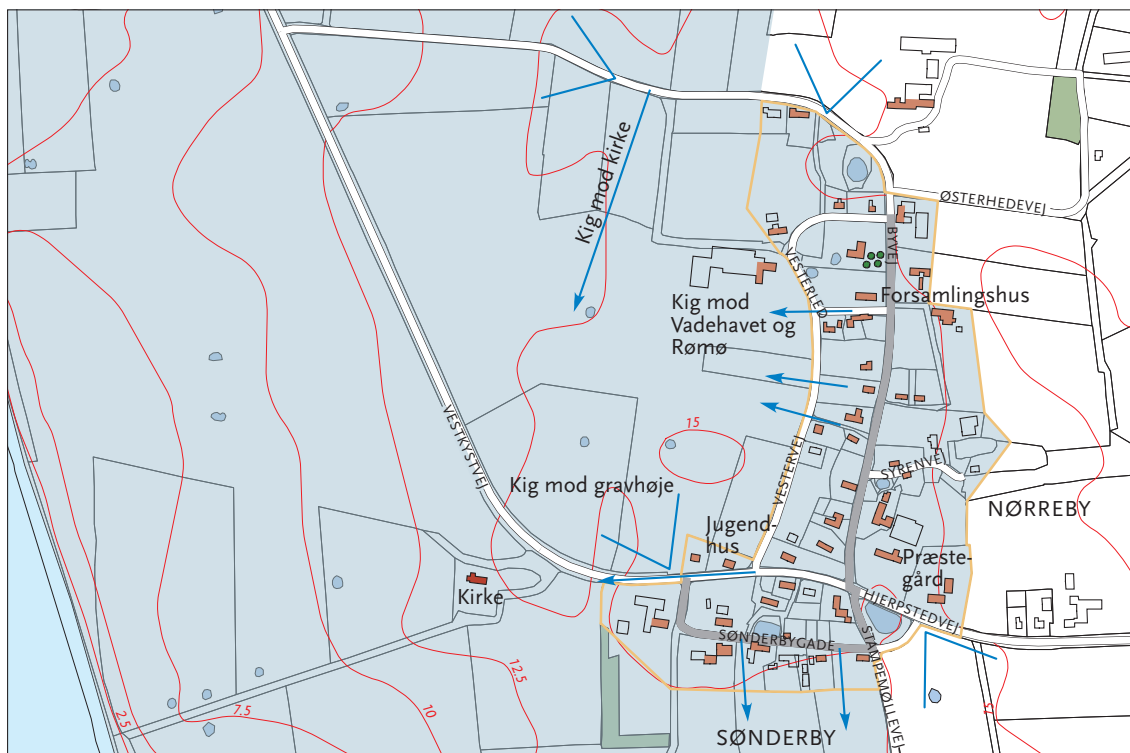
Vest for byen er opført nyere produktionsbygninger, der bryder med landsbyens gamle struktur og skala og svækker den ellers meget fine sammenhæng med det åbne land og Vadehavet mod vest.

Sårbarhed og anbefalinger

Byen er særlig sårbar over for nye bebyggelser eller

Hjerpstedvej 26 er opført i 1908 i jugendstil. Det rigt udsmykkede hus fremstår med stor originalitet og udgør et sjældent eksempel på jugendstilen i Danmark.

bepantninger, der svækker den fine sammenhæng med landskabet og ikke mindst sammenhængen og de mange kig mod Vadehavet vest for landsbyen.

Hjerpsted er rig på kulturhistoriske, arkitektoniske og landskabelige kvaliteter, og gennem lokalplanlægning bør man sikre, at disse kvaliteter kan fastholdes og videreudvikles.

Byens afgrænsning mod vest bør fastholdes, og man bør ligeledes friholde arealet mellem landsbyen og Vadehavet for bebyggelse eller beplantning.

Man bør fastholde den eksisterende klare struktur med gårde og huse, der er placeret solret, ligesom

man ved eventuel ny bebyggelse bør fastholde den eksisterende skala. Nørreby og Sønderby bør fortsat friholdes for fortove og dominerende gadebelysning m.v., som vil svække landsbyens særlige karakter.

Man bør gennem planlægning og vejledning sikre, at den ældste gård- og husbebyggelse fastholdes i sin grundstruktur, og at de særlige egntypiske bygnings- og beplantningsmæssige karakteristika bevares, herunder at de karakteristiske kålgårdskanaler og -diger bibeholdes. Man bør ligeledes passe godt på de to sjældne jugendhuse.

Sønder Sejerslev

Landsbyen Sønder Sejerslev er beliggende i det høje land på Hjerpsted Bakkeø. Fra den gennemgående Højervej er der smuk udsigt mod den højtliggende Emmerlev Kirke og Emmerlev Kro, der ligger i det let hævede landskab mod syd. Både mod øst og vest er landsbyen præget af klare overgange mellem bebyggelse og landskab med vid udsigt over det dyrkede land omkring byen.

Byen er en slynget vejby, og den karaktergivende bebyggelse ligger stadig langs den gamle bygade, der dog er væsentligt reguleret i den østlige del af landsbyen.

Den centrale bydannelse i Sønder Sejerslev sker omkring krydset mellem bygaden og landevejen ved

Den sammensatte bebyggelse langs Sejerslevvej er domineret af de ensartede ældre huse, der knytter sig til den ældre landsbydannelse, hvilket giver landsbyen en særlig homogenitet. Sejerslevvej 11, der er opført i 1868, er en fin repræsentant for landsbyens ældre huse.

Højervej og Sejerslevvej. Vest for landevejen ligger de ældre huse og gårde fra 1700- og 1800-tallet. De knytter sig til den oprindelige bydannelse. Øst for landevejen glider den ældre landsbydannelse i højere grad sammen med bydannelsen fra tiden omkring 1900. Bebyggelsen langs Højervej opleves som en lille selvstændig "landevejsby", der er domineret af tidstypiske, grundmurede bygninger fra tiden omkring forrige århundrede. Disse bygninger er orienterede mod den gennemgående landevej.

Sønder Sejerslev udgør en velbevaret helhed med et stort antal velbevarede gårde og huse i den ældre landsbydannelse, hvilke giver et særligt helstøbt præg. I den vestlige del af landsbyen er den gamle landsbys oprindelige karakter velbevaret, og fra det slyngede vejforløb er der en række fine landskabelige kig over det dyrkede land omkring landsbyen. I landsbyen er tillige en række fine bygninger fra omkring forrige århundredskifte, der sammen danner en fin og velbevaret helhed. En stor del af de ældre gårde og huse er prægede af ombygninger og udskiftninger af vinduer, døre m.m.

Byen har mod syd udviklet sig med en mindre parcelhusbebyggelse, der ikke præger oplevelsen af byen væsentligt.

Sårbarhed og anbefalinger

Landsbyen er særlig følsom over for indgreb, der svækker den homogene bebyggelse, og forløbet langs bygaden bør sikres gennem planlægning og rådgivning, der tager vare på både den ældre gård- og husbebyggelse og på bygningerne fra tiden omkring 1900. De mange karaktergivende bygninger fra tiden omkring 1900 er også sårbare over for ændringer. De grønne kig ud af landsbyen i den vestlige del er ligeledes et værdifuldt træk, der er sårbart over for ændringer.

For de ældre bygninger bør man i særlig grad fastholde de karakteristiske tækkede tage, skorstenspiberne og facaderne med det egnstypiske murværk. For bebyggelse, der er opført omkring 1900, bør man ligeledes sikre de typiske røde murstensfacader og de oprindelige tagformer og tagbelægningsmaterialer.

Generelt bør der fremover undgås materialer og byg-

getekniske løsninger, der er fremmede for den traditionelle byggeskik.

Der bør værnes om de fine landskabelige kig ud af landsbyens vestre del og man bør søge at friholde markerne, der grænser op til den gamle bygade for bebyggelse og høje afgrøder.

Emmerlev

Emmerlev har en smuk landskabelig placering frit og åbent på den sydlige kant af Hjerpsted Bakkeø i overgangen mellem geest og marsk. Vest for landsbyen ligger Emmerlev Klev, hvorfra der er en stor slået udsigt over både Vadehavet, Højerdiget og Det fremskudte Dige.

Den karaktergivende bebyggelse ligger i et langstrakt og åbent forløb langs Emmerlevvej, og imellem huse og gårde er der en række meget fine kig over det omkringliggende landskab samt til Emmerlev Kirke, der ligger nordøst for landsbyen.

Landsbyen er en vejklungeby, og bebyggelsesstrukturen er stadig karakteriseret af de gamle gårde og huse, der ligger samlet i smågrupper, langs det velbevarede vejnet.

Landsbybebyggelsen er karakteriseret af de egnstypiske gårde og huse, der stort set alle ligger øst-vest-

vendt med facader i blank mur eller hvidkalkede facader og for de flestes vedkommende med de karakteristiske arkengab over indgangsdøren. De ældre gårde ligger let tilbagetrukket fra vejen, mens en stor del af husbebyggelsen ligger tæt ud til vejen. Et stort antal af de ældre gårde og huse i Emmerlev har bevaret de karakteristiske stråtage, og dette træk bidrager til oplevelsen af landsbyen.

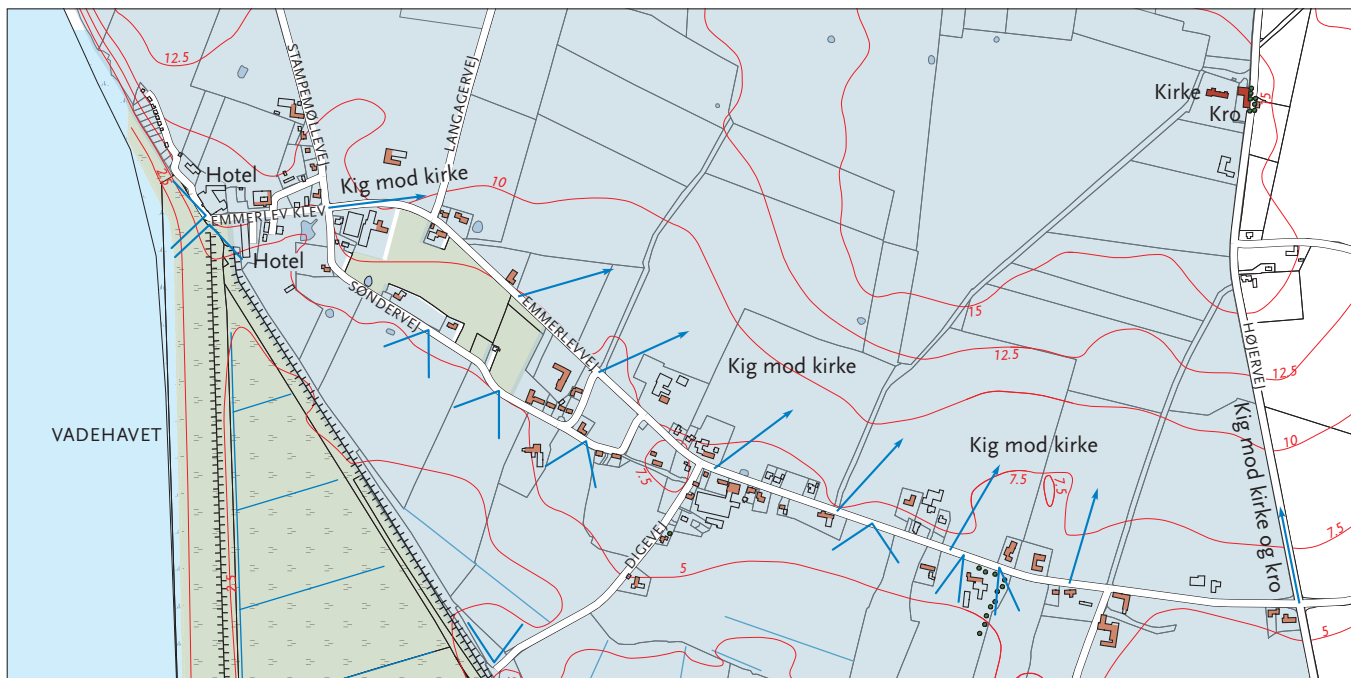
Emmerlev er karakteriseret af en velbevaret struktur og flere velbevarede enkeltbygninger, der sammen med det særlige landskab danner en værdifuld helhed. Den fine sammenhæng mellem bebyggelsen og landskabet er dog noget svækket ved Emmerlev Klev, hvor nyere hoteller og ferielejligheder danner en selvstændig struktur.

Sårbarhed og anbefalinger

Landsbyen er sårbar over for byudvidelser, nybyggeri eller beplantning, der svækker den fine landskabelige sammenhæng, som præger oplevelsen af landsbyen. Den unikke landskabelige kvalitet ved

Vest for landsbyen er der udsyn over Vadehavet, digerne og de inddæmmede marskområder samt til Emmerlev Klev, der er en af vadehavskystens dramatiske højdepunkter.

Emmerlev 1:16.000

Emmerlev Klev er sårbar over for yderligere fortætning af bebyggelsen samt over for tilplantning eller placering af tekniske anlæg og byggerier i og omkring byen. Som helhed er landsbyen følsom over for ændringer i den homogene og ensartede bebyggelse, både hvad angår facader, tagform og tagbelægning. Bebyggelsen er ligeledes følsom over for indgreb i karaktergivende bygningsdele som vinduer, døre m.m.

Eventuel byudvidelse eller opførelse af nye bygninger bør ske med udgangspunkt i de særlige landskabelige kvaliteter, der er kendetegnende for Emmerlev. De lavtliggende marskområder bør friholdes for bebyggelse og anlæg. Ved eventuel opførelse af nye landbrugsbygninger langs Emmerlevvej bør man være opmærksom på skalaforholdene i den ældre

landsbydannelse og på den særlige sammenhæng med landskabet.

Området ved Emmerlev Klev bør på lang sigt styrkes, og man bør undgå opførelse af yderligere bebyggelse i det unikke landskab. Både i og omkring byen bør man være varsom med yderligere beplantning, herunder høje afgrøder på markerne.

For at fastholde landsbyens karakter er det vigtigt, at den ældre gård- og husbebyggelse vedligeholdes og istandsættes efter fælles overordnede retningslinier, og man bør fremover undgå udskiftning af originale vinduer og døre, ligesom man bør søge at fastholde den levende tradition med mange tækkede tage, der præger landsbyen.

Møgeltønder

Møgeltønder ligger på en sydvendt skråning i overgangen til Møgeltønder Kog. Den landskabelige placering opleves særligt i den sydlige del af byen, hvor overgangen mellem geest og marsk er præcis og klart aflæselig. Kirken med det markante tårn kendetegner byen vidt omkring og præger særligt byprofilen, når man ser byen fra det lave marskland syd for byen.

Møgeltønder kendes tilbage til ca. 1150, og Sønderbys struktur og placeringen af henholdsvis kirken og Schackenborg går tilbage til middelalderen. Igen om 1700-tallet blev den karakteristiske Slotsgaden etableret og udbygget med det unikke bebyggelsesforløb, der endnu præger byen.

I 1892 blev jernbanen mellem Tønder og Højer anlagt, og der blev opført en station nord for byen. I området omkring stationen blev opført enkelte tidstypiske villaprægede bygninger, og i løbet af 1900-tallet blev Møllevej bebygget, men stationen gav ikke anledning til en egentlig byvækst.

Møgeltønder er sammensat af flere selvstændige bebyggelsesmønstre og strukturer: Slotsgaden, Sønderby, Kirkebyen, Schackenborg og villabebyggelsen op mod jernbanen. Sammen danner disse strukturer en usædvanlig helstøbt og velbevaret helhed.

Særligt bemærkelsesværdigt er det usædvanligt helstøbte bebyggelsesforløb langs Slotsgaden, der langt overvejende består af 1700- og 1800-tals huse, der ligger placeret ud til gaden. Bebyggelsesforløbet langs Slotsgaden kendetegnes af en meget fin sammenhæng mellem den velproportionerede og homogene gadebebyggelse, de kultiverede lindetræer og den gennemarbejdede belægning på vej og fortov.

Slotsgaden er karakteriseret af de to tætte lave husrækker med en homogen bebyggelse, der omslutter den brolagte gade og fortov. Gaderummet understreges af de fint klippede lindetræer.

Bebyggelsen består af velkomponerede gadehuse, der er karakteriseret af de typiske gavlkviste, de smukt udformede karnapper samt af de egnstypiske teglsten, der varierer fra lys rød til mørk violet. Facaderne er enkelt udsmykkede med effektfuldt murede stik, blændinger og murankre i smedejern og enkelte hvidkalkede dekorationer.

Samlet set udgør bebyggelsen et af højdepunkterne i dansk bygningskultur. Bebyggelsen på Slotsgaden er kendetegnet af pudsede sorte eller grå sokler, hvidmalede døre, vinduer og skodder, fremspringende gadekarnapper, vandret afskåret stråtag, frontkviste over indgangsdørene, smedede murankre samt murværk med opstregede skræbefuger. Mange af bygningerne i Møgeltønder er fredede.

Kirkebyen og Sønderbyen har begge en velbevaret struktur, der er karakteriseret af en lang række fine enkeltbygninger, hvoraf enkelte dog er prægede af udskiftning af karaktergivende bygningsdele som vinduer og døre. Stationsby-bebyggelsen langs

Møllevvej rummer ligeledes en række fine og velbevarede enkeltbygninger.

Som helhed hører Møgeltønder til vores mest helstøbte og bedst bevarede byer, og den er i dag præget af det mangeårige bevaringsarbejde, der er pågået for at sikre byens bevaringsværdier.

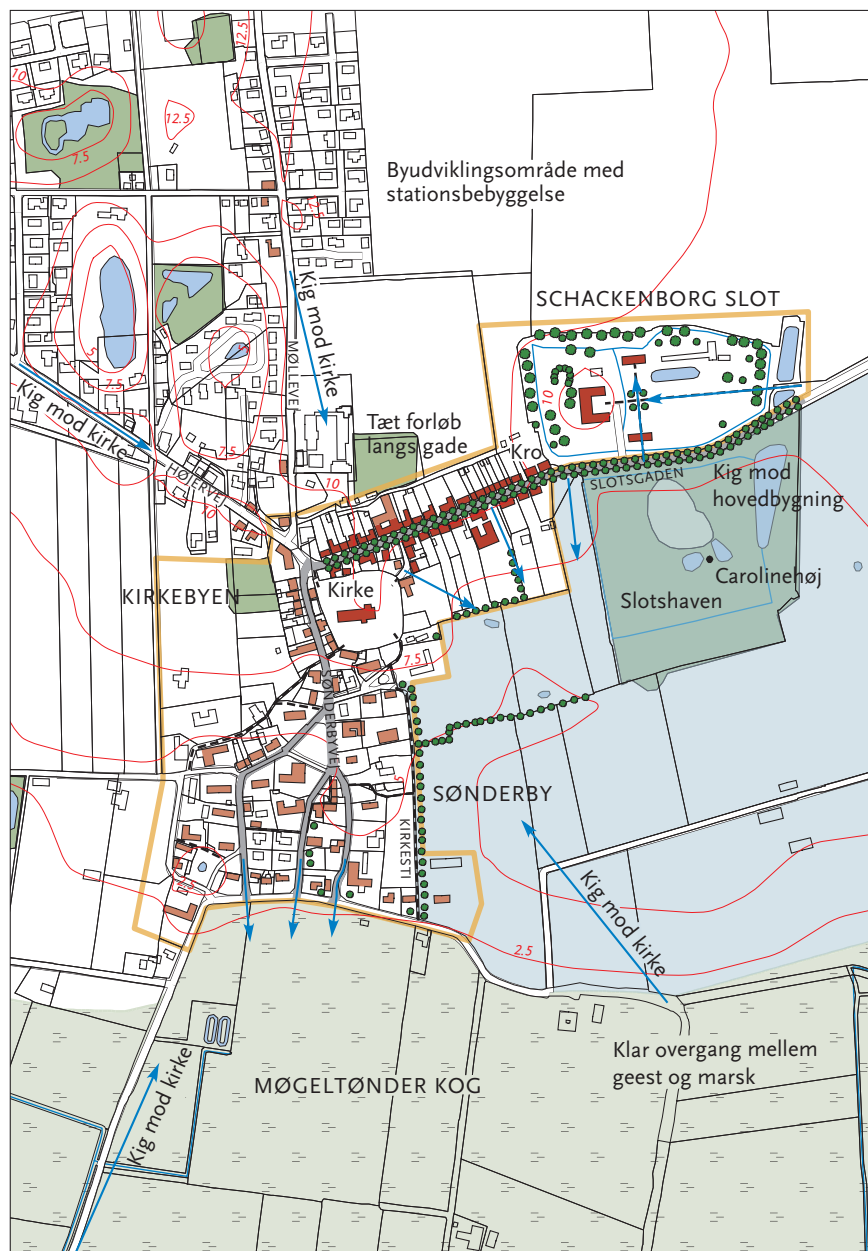
Sårbarhed og anbefalinger

Møgeltønder og det omkringliggende landskab bør omfattes med den allerstørste respekt og omhu, og man bør fortsætte den bevaringsindsats, som hidtil er ydet fra beboere og statslige og kommunale myndigheder.

Landskabeligt bør man friholde området syd for byen for bebyggelse eller tæt beplantning, der vil sløre den præcise overgang mellem geest og marsk, der er typisk for byen. Markerne på skråningerne syd for byen er også et værdifuldt landskabstræk, som man bør fastholde.

Man bør fortsat fastholde bebyggelsens nuværende afgrænsning og den eksisterende struktur og fortsat friholde byen for byggeri eller beplantning, der bryder med det eksisterende bebyggelsesmønster og byens skala.

Gennem planlægning og vejledning bør man sikre de ældre vinduer og døre, der er bevaret, og ved kommende udskiftninger af nyere plastik og termovinduer bør man stille krav til, at nye vinduer udføres i overensstemmelse med bygningernes arkitektur. Man bør helt konsekvent fastholde de bevarede facader i blank mur og konsekvent overfladebehandle de pudsede huse med kalk. Man bør fastholde brugen af tækkerør og røde vingetegl med muret rygning. Til de senere opførte udlænger bør man anvende pandeplader.

Møgeltønder 1:10.000

Rørkær

Rørkær ligger højt i landskabet på den vestlige "spids" af Jejsing Bakkeø, der omkranses af lavtliggende marskområder. Den landskabelige placering opleves især ved den gennemgående Flensborglandevej, hvorfra der er kig ind mod Tønder Kog samt mod syd, hvor der er vidt udsyn over landskabet, der falder ned mod Grønå.

Rørkær er en slynget vejby, hvor den ældre gård- og husbebyggelse har ligget langs et slynget og terrænbestemt vejforløb.

Den ældre bebyggelsesstruktur præger oplevelsen af landsbyen, hvor den ældre gård- og husbebyggelse stadig ligger langs Skovfennen og Vinkelvejs, den gamle bygades, forløb. I sidste halvdel af 1800-tallet har landsbyen udviklet sig med en lille bebyggelse, der er koncentreret omkring landevejen med kro, bageri og smedje.

Fra den lille bydannelses ved vejsammenskæringen

I den nordlige del af Rørkær ligger de ældre gårde let tilbagetrukket fra Skovfennen, hvilket giver denne del af landsbyen et åbent præg.

Den fredede firlængede gård på Vinkelvej 18 er en af landsbyens karaktergivende bygninger og et smukt eksempel på egnens særlige byggeskik.

er der smuk udsigt mod Tønder By med det markante kirketårn mod vest. Øst for vejsammenskæringen domineres området af tre af de gamle gårde, der danner en fin helhed.

Rørkær har en velbevaret bebyggelsesstruktur, der også er præget af flere velbevarede enkeltbygninger. Landsbyen er noget påvirket af den gennemgående Flensborglandevej, der deler den oprindelige bystruktur i to dele. Byen rummer mange velbevarede gårde og huse, der ligger i usædvanlig fin landskabelig sammenhæng, men landsbyen rummer også mange bygninger, der enten er truede af forfald eller er moderniserede og stærkt ombyggede. Byen er uden nyere byudviklingsområder og har primært udviklet sig inden for den eksisterende struktur.

De gamle gårdes sammenhæng med det dyrkede land omkring byen er velbevaret i den nordlige del ved Skovfennen samt i den sydlige del ved Vesterhåbsvej og Brovej.

Sårbarhed og anbefalinger

En af byens iøjnefaldende kvaliteter er dens særlige landskabelige placering. Den er følsom over for indgreb eller tilføjelser, der kan svække denne sammenhæng. Bebyggelsen som helhed er sårbar over for ændringer af oprindelige tag, overfladebehandling samt udskiftning af originale, karaktergivende bygningsdele.

Strukturelt og landskabeligt er byen sårbar over for byudvikling og tæt beplantning i den nordlige og sydlige del af landsbyen.

Landsbyens afgrænsning mod det åbne land bør omfattes med stor varsomhed og som udgangspunkt friholdes for bebyggelse. Man bør fastholde den enkle belægning og græsrabatterne i den ældre landsbydannelse.

Landsbyens ældre gård- og husbebyggelse spænder fra det forbilledligt velholdte til det meget moderniserede eller forfaldne. Man bør tilstræbe en større homogenitet i den ældre bebyggelse gennem fælles overordnede retningslinier og principper for istandsættelse, der skal sikre, at landsbyens kvaliteter fastholdes.

Sammenhængen mellem gårdbebyggelsen ved Skovfennen og Vesterhåbsvej og det omkringliggende landskab bør friholdes for bebyggelse eller tæt beplantning.

Rørkær 1:10.000

Sæd

Landsbyen Sæd ligger i det lavtliggende land mellem Lillestrøm mod nord og Sønderå mod syd. Landsbybebyggelsen ligger samlet på en øst-vestgående banke, og den naturgivne terrænforskel er forstærket omkring flere af de ældre gårde, der ligger let hævede på anlagte værfter.

Den gamle landsby er karakteriseret af en åben bebyggelsesstruktur, der bidrager til landsbyens rumlige kvaliteter. Den åbne struktur giver en række smukke kig mellem gårdene ud over det lavtliggende land nord og øst for landsbyen.

Byen er en vejklungeby, og de ældre gårde ligger langs de to veje, der omkranser den åbne grønning i byens midte. Omkring forrige århundredskifte har byen udviklet sig med enkelte tidstypiske bygninger, der danner et fint og sammenhængende forløb langs den gamle landevej og Grænsevej.

De ældre tre- og firlængede gårde ligger i et fint og varieret forløb langs det let slyngede vejnet, der om-

kranser den åbne grønning, landsbyforten, i landsbyens midte. Denne anvendes delvis til græsning. Omkring de ældre gårde er flere store, fritstående træer samt lægivende beplantning, der både er karaktergivende for landsbyen og er med til at forstærke rumdannelsen langs vejene.

Bebyggelsesforløbet langs den gamle landevej danner også en velbevaret helhed med bygninger opført som kro, skole og smedje omkring forrige århundredskifte og det lille anlæg omkring mindestenen for faldne i 1. verdenskrig.

Bebyggelsen er som helhed velbevaret, men enkelte bygninger er også prægede af nyere materialer og byggetekniske løsninger, der er fremmede for ældre landbyggeskik, som f.eks. plastikvinduer. Det er en tendens, der på lang sigt kan være med til at svække det værdifulde miljø.

Den ellers klare sammenhæng mellem den ældre landsbybebyggelse og det kultiverede land omkring landsbyen er svækket noget mod vest, hvor landskabet domineres af Sønder Løgum Landevej samt en større forretning, der bryder med den ældre landbys skala.

Sårbarhed og anbefalinger

Landsbyens mest iøjnefaldende kvalitet er den særlige landskabelige sammenhæng og bebyggelsesstruktur, der åbner for en række kig ud af byen og giver den åbne grønne struktur inde i landsbyen. Byen er særlig sårbar over for bebyggelse eller beplantning, der svækker denne kvalitet. De store gårde med stuehus og udlængere, der er karaktergivende for landsbyen, er sårbare over for ændringer eller nedrivning af udlængere.

Man bør fortsat værne om landsbyens særlige åbne

Mange af de ældre gårde har bevaret deres placeringer inde i landsbyen. De sluttede anlæg udgør samlet set en bevaringsværdig helhed, og man bør fortsat prøve at sikre de karakteristiske udlængere. Sprøjtehusvej 2, opført 1837.

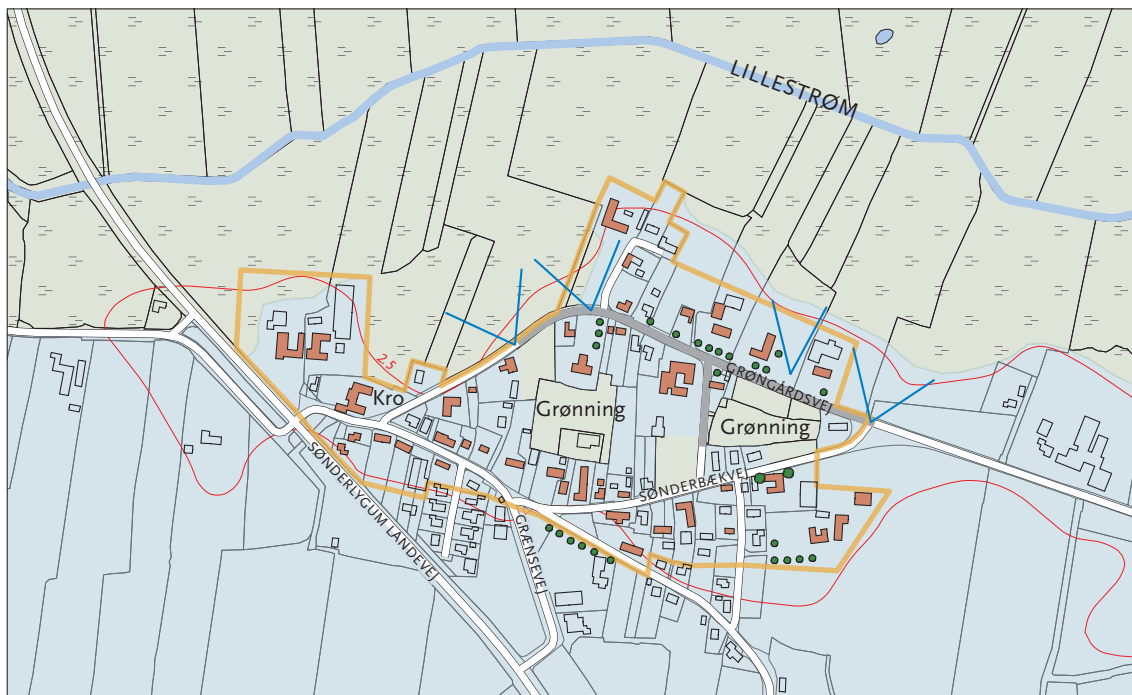
og grønne karakter. Det gælder særligt med hensyn til udsyn fra byen mod nord og øst og de åbne grønne arealer i byens midte, der bør friholdes for bebyggelse og fortsat holdes med lav græsvegetation.

Landsbyen bør fortsat friholdes for anlagte fortove og dominerende gadebelysning.

Man bør gennem planlægning og rådgivning sikre, at den ældre gård- og husbebyggelse fastholder de særlige karakteristika omkring murværk, tag, vinduer og døre samt beplantning. Man bør sikre, at det typiske røde murværk ikke berappes, pudses eller males.

Sæd har unik landskabelig placering på en banke i det lave marskområde, og fra byen er der vidt udsyn over marsken.

Sæd 1:10.000

Rudbøl

Rudbøl ligger omkring den sydlige afslutning af det langstrakte dige mellem Højer og Rudbøl. Landsbyens unikke placering på et værft i det lave marskland opleves tydeligt ved ankomst til byen fra nord, hvor man helt fra Højer kører på digekronen, og hvorfra der er vidt udsyn over det store åbne landskab. Langs Rudbølvejs langstrakte forløb på digekronen er der et karakteristisk bebyggelsesforløb. De lave egnstypiske huse ligger her i et langstrakt åbent forløb, som fortættes omkring svinget og Rudbøl Sø.

Bebyggelsen består dels af de ældre egnstypiske huse med facader opført i rødt murværk med skræbefuge og med halvvalmet tag, gesims samt de typiske skodder og murankre. De nyere huse, der også er opført i blank mur i rød tegl, indgår i et fint samspil med de ældre, traditionelle huse. Som helhed er den lille bydannelse ualmindelig homogen og velbevaret.

Byen er uden større nye byudviklingsområder eller enkeltbygninger, der svækker helheden. Den særlige landskabelige placering langs diget med en række fine kig ud over marsken er velbevaret.

Den centrale og karaktergivende rumdannelse i Rudbøl sker også omkring det markante vejsving ved vandrerhjemmet, hvor bebyggelsen fortættes.

Det lille bebyggelsesforløb langs Klostervej med de to smukke og egnstypiske bygninger med det karakteristiske murværk, tækkede tage og frontkvist over døren. Klostervej 2, opført 1727.

Sårbarhed og anbefalinger

Den eksisterende bebyggelses afgrænsning og tilknytning til diget bør fastholdes. Ny bebyggelse langs diget fra Nørreværre og til Rudbøl bør undgås, således at de karakteristiske kig ud over marsken fortsat bevares.

Landsbyen er særlig sårbar over for udvidelser uden for landsbyens naturlige afgrænsning og for nyere bebyggelse, der bryder med den eksisterende bebyggelses skala og materialevalg. Det fine samspil mellem bebyggelsen og landskabet er tillige følsomt over for bebyggelse eller beplantning, der slører eller svækker de langstrakte kig over marsken i den nordlige del af byen.

Det dominerende træk med blank mur og røde murede facader, som kendetegner byen, bør fortsat understøttes. Ligeledes bør det tilstræbes, at byens huse tækkes med rør eller hænges med vingeteg. De originale bygningsdele, som vinduer, døre og skodder, bør fortsat istandsættes og vedligeholdes, og udskiftning bør undgås.

